

БРУСЛИНА КАРЛИКОВА

Euonymus nana M. Bieb.

Родина Бруслинові — Celastraceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид з диз'юктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Складається з ексклавів: гори Центральної Азії — Тібет (Китай та Монголія); Пн. Кавказ; Крим; Придніпровська, Подільська та Молдавська височини, плато Сучава. В Україні — Подільська та Придніпровська височини, Гірський Крим. Адм. регіони: Тр, Чц, Хм, Вн, Чк, Кд, Кр.

Чисельність та структура популяцій
В Україні зафіксовано близько 30 локальних популяцій виду, площа яких від 0,3 до 20 га. Середня щільність популяцій 1–5 пагонів на 1 м², максимальна — 17 пагонів на м². Спостерігається зменшення щільності популяцій та їх повна елімінація.

Причини зміни чисельності
Вирубка лісів, гідромеліорація, витопування худобою, відсутність насінневого розмноження. В окремих місцях вид освоює вторинні порушені екотопи.

Умови місцезростання
У затінених злегка зволжених місцях — тальвегів балок, долин рік та струмків. Типові угруповання кл. *Quercus-Fagetea*. Мезофіт, умброфіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Сланкий вічнозелений кущик 10–50 см заввишки. Листки шкірясті, видовжено-

ланцетні. Квітки бурувато-червоні, зібрані по 2–3 у напівзонтики. Коробочки 4-лопатеві, повислі, блідо-жовті або зеленкуваті. Виділяють дві екологічні форми — низкорослу неkwітучу, приурочену до затінених місць та високорослу, kwітучу і плодоносну, приурочену до освітлених місць. Цвіте в липні, плодоносить у серпні–вересні. Основним способом розмноження є вегетативний.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охорона місцезнаходжень виду, включення до Європейського червоного списку. Охороняється в заказниках загальнодержавного значення «Чорний ліс» (Кіровоградська обл.); «Бритавський», «Урочище Устьянська Дача» (Вінницька

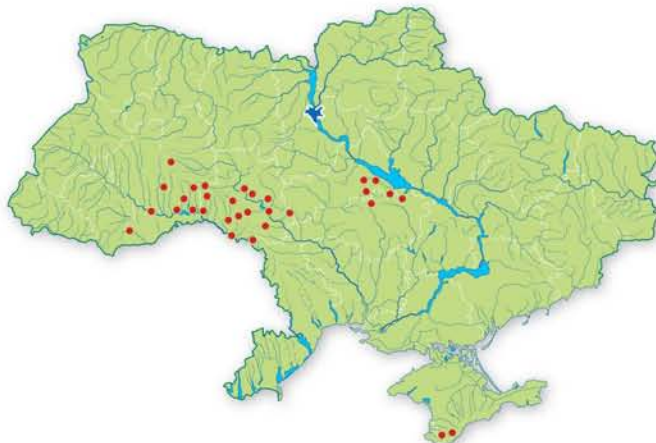
обл.); «Циківський», «Урочище Совий Яр», «Іванковецький», «Кармалюкова Гора» (Хмельницька обл.). Заборонено заготівлю рослин, порушення умов місцезростання, рубки лісів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в ботанічних садах (Національному ім. М.М. Гришка, Донецькому НАН України, Нікітському ННЦ — УААН, Кам'янець-Подільському, а також Львівського, Київського, Ужгородського, Чернівецького ун-тів, Українського державного лісотехнічного ун-ту), в дендропарках «Асканія-Нова», «Олександрія», «Софіївка», «Тростянець». В дендропарках «Устимівському» (Полтавська обл.) та «Веселі Боковеньки» (Кіровоградська обл.) сформувались гомеостатичні інтродукційні популяції виду, подібні за структурою до таких природних місцезростань.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, протиерозійне.

Основні джерела інформації
Голубев, 1991; Дидух, 1988; Клеопов, 1938; Клеопов, Гринь, 1933; Ковальчук, Кльоц, 1984; Курсон, 1987; Мельник, 2000; Мельник, Свистун, 2004; Чорней, Якимчук, 1995; Щепотьев, 1938, 1941.

Автори: В.І. Мельник, Я.П. Дідух
Фото: У.О. Голева, О.О. Кагало (вставка)

КУРАЙ ТУПОЛИСТИЙ

Salsola mutica C. A. Mey.
(*S. acutifolia* (Bunge) Botsch.)

Родина Лободові — Chenopodiaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Рідкісний в Україні вид на крайній пн.-зх. межі диз'юнктивного ареалу, представник ірано-туранського флористичного комплексу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Південний захід європейської частини Росії (Нижня Волга та Нижній Дон), Зх. Сибір (пд.), Казахстан, Середня Азія. В Україні — окремі локалітети на узбережжях Азовського та Чорного морів. Адм. регіон: Дц, Од, Зп, ?Кр.

Чисельність та структура популяцій

Сучасна чисельність достеменно невідома, але, судячи з наявних гербарних даних та спостережень, дуже низька.

Причини зміни чисельності

Рекреаційне освоєння та забудова приморської смуги, зміни сольового та водного режиму водойм та ґрунтів, можливо також випас худоби.

Умови місцезростання

Мокрі солончаки та солончакові луки по берегах лиманів та солоних озер. Зростає в угрупованнях кл. *Festuco-Puccinellietea* та *Sakiletea maritimaе*. Галофіт, мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Терофіт. Однорічна сизувата рослина; стеб-

ло прямостояче, від основи розлого розгалужене, до 40-50 см заввишки, голе. Нижні листки супротивні або майже супротивно зближені, верхні чергові, м'ясисті, лінійні, на поперечному зрізі напівциліндричні, на верхівці притуплені або слабо загострені. Квітки звичайно по три (інколи поодинокі, коли бічні квітки не розвиваються) у піхвах вкорочених та здутих при основі приквіткових листків з приквіточками, зібрані у перервані загальні колосоподібні суцвіття. Оцвіттина п'ятичленна, її листочки зрілі при основі, на верхівці дрібнозубчасті або війчасті, при плодах утворюють ближче до верхівки товстуваті крилоподібні або горбкуваті придатки червонуватого або зеленого кольору. Насінини 2-2,5 мм у діаметрі. Цвіте у серпні-

вересні, плодоносить у вересні-жовтні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Пошук у природі існуючих популяцій виду, створення ботанічних або комплексних заказників для охорони флористичних комплексів засоленних місцезростань, відтворення природних популяцій. Заборонено порушення умов зростання, забудову приморських смуг, організацію місць рекреації.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Ґрунотвірне.

Основні джерела інформації

Флора УРСР, 1952; Флора Восточной Европы, 1996; Rilke, 1999.

Автор: С. Л. Мосякін

Фото: О.С. Мандзюк, Т.В. Степаненко

ЧИСТ КРИМСЬКИЙ

Cistus tauricus J.Presl et C.Presl

(*C. creticus* auct. non L., *C. incanus* auct. non L.)

Родина Чистові — Cistaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Реліктовий вид у крайньому пн.-сх. ексклаві ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Сх. Середземномор'я (Балканський п-ів, Мала Азія, Палестина, Зх. Закавказзя). В Україні — зх. частина Пд. берега Криму від м. Айя до с. Малоріченське. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Відомо біля 80 локалітетів що займають загальну площу 160 км², яка швидко скорочується. Майже в половині популяцій переважають прегенеративні та молоді генеративні рослини, у третині — зрілі генеративні, у п'ятій частині — старі генеративні.

Причини зміни чисельності

Рослини раніше були об'єктом промислової заготівлі, тепер знищуються при забудові Пд. берегу Криму. При змиканні крон дерев не відбувається поновлення молодих рослин, тому популяції старіють.

Умови місцезростання

Розріджені, збіднені, переважно перехідні угруповання кл. *Quercetea pubescentis-petraeae*, особливо часто в пухнастодубово-

високоялівцевих шибляках, або в серійних чагарникових угрупованнях в нижньому (приморському) поясі рослинності (до 300–400 м н. р. м.). Оптимальні умови для виду складаються на крутих (45°–60°) відкритих еродованих схилах пд. румбів. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Нанофанерофіт. Густо розгалужений кущ 30–70(150) см заввишки. Рослина зимоволітньозелена, опушена густими волосками. Листки від видовженояйцеподібних до еліптичних, зморшкуваті, опушені, супротивні, 1–5 см завдовжки, 1–2 см завширшки. Квітки 4–5 см діаметром, рожеві, поодинокі. Плід — овална волосиста коробочка до 0,8 см завдовжки. Цвіте у травні–липні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в ПЗ: Ялтинському гірсько-лісовому та «Мис Март'ян», у заказниках загальнодержавного значення «Мис Айя» та «Аю-Даг». Заборонено несанкціоновану заготівлю рослин, порушення умов зростання, забудову та інші види господарського освоєння території.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у Нікітському ботанічному саду — ННЦ УААН як декоративну та ефіроолійну рослину. Інколи обмежено культивують у садах та парках Криму.

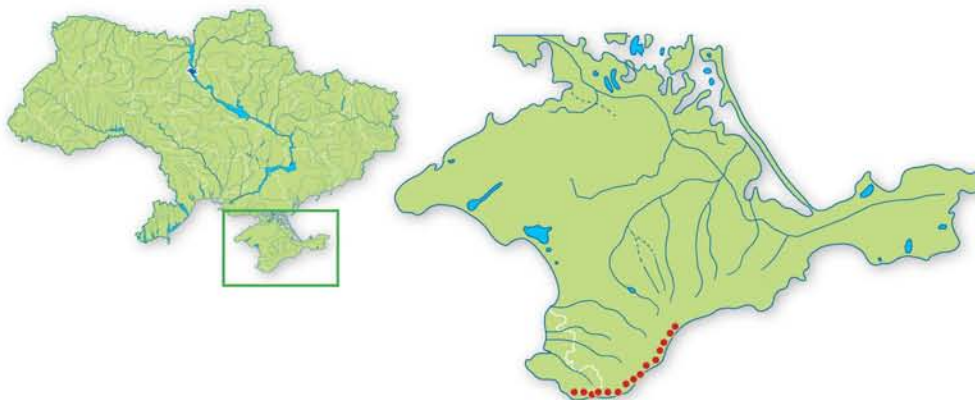
Господарське та комерційне значення

Декоративне, ефіроолійне, протиерозійне, ґрунтотвірне.

Основні джерела інформації

Голубев, Ена, 1984; Флора и растительность Украины, 1986; ЧКУ, 1996.

Автор: А.В. Єна
Фото: В.П. Ісіков

СОНЯНЧИК ГЛАДКИЙ

Fumanopsis laevis (Cav.) Tzvelev (*Cistus thymifolius* auct. non L.; *Fumana thymifolia* auct. non (L.) Spach ex Webb)

Родина Чистові — Cistaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Середземноморський вид на пн. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Поширений у Середземномор'ї, Пн. Африці, Малій Азії. В Україні — Пд. берег Криму в околицях смт. Сімеїз (сх. схили г. Кішка і прилегла територія). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Єдина популяція розташована на площі в декілька га окремими невеликими локалітетами. Загальна чисельність майже 50 тис. особин. Вікова структура популяції характеризується наявністю усіх вікових груп, серед яких переважають генеративні рослини. Щільність популяції досягає від 3–4 до 100 генеративних особин на 100 м².

Причини зміни чисельності
Знищення місцезростань внаслідок рекреаційного навантаження та господарського освоєння території. Сукцесійні зміни рослинності при відсутності придатних для поселення виду вільних екоотопів.

Умови місцезростання
Зростає на щебенисто-глинистих схилах пд. експозицій, зрідка на вапнякових скелях. Ґрунти коричневі карбонатні. Разом з *Cistus tauricus* і *Fumana arabica* утворює ксерофільні й термофільні чагарникові угруповання середземноморського типу (кл. *Cisto-Micromerietea julianae*) або є домінантом напівчагарничкового ярусу в розріджених реліктових високоялівцевих рідколіссях союзу *Jasmino-Juniperion excelsae* (кл. *Quercetea pubescentis-petraea*). Факультативний кальцефіл, ксерофіт.

Хамефіт. Напівкущик 8–25 см заввишки. Листки супротивні, лінійні або лінійно-ланцетні, по краях загорнуті донизу, з дрібними прилистками. Квітки жовті, нечисленні, 15–20 мм у діаметрі, зібрані у китицю на верхівці генеративних пагонів. Плід гола кулясто-тригранна коробочка з 4–6 насінинами. Цвіте у квітні–червні, іноді до кінця

серпня. Плодоносить у травні–серпні. Розмножується насінням.

серпня. Плодоносить у травні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється на території комплексної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Гора Кішка». Необхідно контролювати стан популяції та дотримуватися режиму охорони, особливо на абсолютно заповідних ділянках. Рекомендується до ширшого культивування. Заборонено збирання рослин, господарське освоєння територій, організацію пунктів рекреації.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують в Нікітському ботанічному саду — ННЦ УААН.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Голубев, 1996; Голубева, 1984; Рубцов, Купатадзе, 1978; Флора Восточной Европы, 1996; ЧКУ, 1996.

Автор: Л.Е. Рифф
Фото: О.О. Кагало

